

Recenze

Jan Soukup, Václav Hynčík (fotografie) – Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni

Nebývá zvykem v odborném periodiku reagovat na práci, která se sama deklaruje jako kniha pro širokou veřejnost. Redakce sborníku *Památky západních Čech* si přesto vyžádala její recenzi vzhledem k závažnosti pojednávaného tématu a dopadu publikovaného podání na formování společenského povědomí. Autor koncepce a textu knihy, Jan Soukup, je renomovaný plzeňský architekt s velkým počtem realizací mimo jiné v oblasti obnovy stavebních památek, zejména pak církevních. Obecně je znám jako jejich milovník, který svůj zápal pro dané téma osvědčil nejen v rovině komerční, ale rovněž obětavým osobním angažmá. V první řadě je třeba zmínit odvalu, s níž si daný úkol předsevzal, a vynaložení energie, se kterou shromažďoval materiál ke své knize. Zapomenuto by nemělo být manažerské úsilí, jímž svůj projekt v nelehkých podmínkách dovedl k tištěnému výsledku. Každé podobné práci její autor odevzdává kus svého života a zde to platí v plné míře.

Kniha *Katedrála svatého Bartoloměje v Plzni* (176 stran včetně obsáhlé obrazové přílohy, vydala Agentura David a Jakub v Plzni v roce 2012; ISBN 978-80-260-3592-3) je nápadná bohatým obrazovým doprovodem, o němž bude ještě řeč. Text strukturou víceméně vychází ze zvyklosti, která se u nás obecně ustálila v podobě elaborátu takzvaného standardního nedestruktivního stavebně-historického průzkumu. Po úvodních statích plzeňského biskupa a autora následuje stručné vylíčení historie města, dále samotné katedrály, chápané takto ve smyslu biskupského kostela, načež následuje zevrubný popis jejího vnějšku, interiéru, stavebních detailů a mobiliáře. Významnou část knihy zaujímají obrazové a textové přílohy.

V úvodu poněkud zarazí vyjádření autora, že kniha „je překvapivě první publikací“ o kostele (str. 7). U veřejnosti, k níž se kniha obrací, to vyvolává dojem, že neexistují na toto téma dříve publikované práce od Václava Mencla, Dobroslava Líbala či zcela zásadní stať Jana Muka a Pavla Zahradníka z roku 1994,¹ případně další příspěvky, z nichž autor těží a které sám také zahrnul do seznamu použité literatury na konci své knihy. Pokud měl J. Soukup na mysli, že jeho práce je vůbec první samostatnou publikací monografického zpracování tématu, asi se měl takto přesně vyjádřit.

Přes deklarované směřování textu k široké veřejnosti, či právě pro ně, lze litovat, že autor vždy nezohlednil publikované výsledky novějších výzkumů, některé zajímavé či rozporuplné otázky jakoby májí, někdy je v líčení minulosti příliš zkratkovitý. Textu ani po formální stránce nevěnoval všude dostatečnou péči. Stručné pojednání o historii Plzně nebere v potaz přínos novější literatury, týkající se konce Staré a počátků Nové Plzně.² Předkládá posledními výzkumy překonaný pohled na etapu zakládání nového

Obr. 1. Plzeň, katedrální kostel sv. Bartoloměje. Jižní boční, takzvaná Šternberská kaple. Východní pohled. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto J. Gryc, 1985)

města a mylně ji spojuje už s aktivitami krále Přemysla Otakara II. (str. 10). Otázka nestandardního umístění kostela a hřbitova nejen v ploše tržiště, ale přímo v nejkratší spojnici ústí ulic od klíčových bran města do rynku, by zasloužila širší rozvedení, stejně jako chronologie ustavení obou klášterů žebrevých řádů.

Čtenář se z dějin města nedozví nic nebo jen málo o zajímavých a i ve vztahu k dějinám kostela důležitých záměrech církve zřídit v 17. století v Plzni jezuitskou kolej a biskupství, čemuž se tradičně katolická městská obec

1 MUK, Jan; ZAHRADNÍK, Pavel: Chrám sv. Bartoloměje v Plzni ve středověku a jeho novodobé úpravy. *Zprávy památkové péče*. 1994, roč. 54, č. 10, s. 341–350.

2 NOVÁČEK, Karel; ŠIROKÝ, Radek: Prvních sto let, Počátky Nové Plzně z pohledu archeologie. In *Minulostí Západočeského kraje*. 39. Plzeň, Archiv města Plzně, 2004, s. 7–51. ŠIROKÝ, Radek; NOVÁČEK, Karel; KAISER, Ladislav: Zapomenutá Plzeň, Počátky města pod přemyslovským hradem. *Archeologické rozhledy*. 2004, roč. 56, č. 4, s. 798–827. *Historický atlas měst České republiky*, sv. 21. Plzeň. Plzeň, Statutární město Plzeň, 2009, s. 1–3.

tehdy vehementně a nakonec úspěšně bránila v odůvodněné obavě z omezení svých práv. Následkem těchto dějů jezuitská kolej vznikla v Klatovech a biskupství nebylo zřízeno až do konce 20. století, přestože Plzeňští byli hrdi na to, že jejich farář (arciděkan) smí užívat jako privilegium uvnitř města některé vnější atributy biskupského důstojenství; jejich udělení totiž pramenilo z aktivit městské obce.

V závěru kapitoly *Pohled do historie města Plzně* se objevuje zjednodušené líčení úpadku podniku Škoda po poslední změně režimu, včetně nesprávné informace, že před rokem 1989 do jeho inovací „nebylo nic vloženo“. (Za jiné příklady opaku zmiňme zde alespoň novostavbu reaktorové haly, investice ve velké kovárně nebo v závodech v Doudlevcích či Bolevci, ať už na jejich efektivitu pohlížíme dnes jakkoli.) Výhradu lze vznést i k jazykové stránce této kapitoly, místy znejasňující smysl sdělení, či sklouzávajících až do silně populární polohy (str. 10–15).

V oddíle věnovaném historii katedrály se hned v úvodu předkládá čtenáři jako hotová věc souběžné založení kostela sv. Bartoloměje spolu s městem. Vývoj to je možný, ovšem řada indicií čerpaných z urbanistického řešení městského půdorysu, z nejstarších písemných zpráv a archeologických výzkumů ukazuje, že tato problematika nemusí být jednoduchá,³ jak v dalším textu naznačuje i sám autor knihy. Listina z roku 1307, v níž plzeňský měšťan odkazuje k sv. Bartoloměji sladovnu s hvozdem,⁴ výslovně o kostele nehovoří a už vůbec není jasné, kde by se měl nacházet. Význam listiny by měl být se zřetelem k ostatním pramenům té doby spolu s nimi podroben novému kritickému hodnocení. Autor ostatně připouští, že domnělá bartolomějská svatyně spojená s touto zprávou se pravděpodobně neváže k dnešnímu kostelu ani lokalitou (str. 18);⁵ s tím je ovšem v rozporu nedávno instalovaný text nápisové pásky v nové podlaze presbytáře kostela.

Autor si neklade otázku, proč světská církev trvala na kostele Všechných svatých jako na farní svatyni pro město, přestože byl položen daleko za řekou (sic), v jasný neprospěch Nové Plzně, ohrožujíc tímto svým postojem úspěšnost nové lokace. Královské uvedení německých rytířů do duchovní správy nového města zřejmě lze vnímat v podstatě jako nouzové řešení k záchraně křehké investice, kterou založení města představovalo.⁶ Snaze po pochopení tehdejšího dění by patrně prospělo vyhodnocení pramenů z hlediska církevně-právního. Neobvyklost tohoto stavu však vyplývá už z peripetií a urputnosti následného boje mezi světským klérem a rytířským řádem o ovládnutí plzeňské fary. Přitom naznačená záležitost je pravděpodobným klíčem k problému neobvyklého umístění dnešního kostela. Čtenář se o existenci této problematiky nedovídá.

Spor o faru byl uzavřen roku 1342. To je datum, jež asi můžeme považovat ve shodě se slohovou kritikou za *terminus post quem* výstavby z větší části dodnes zachovaného dlouhého presbytáře kostela,⁷ která časově spadá zřejmě ještě do čtyřicátých let 14. století, a na něj navazujícího trojlodí, kdysi snad bazilikálního. Jeho pozůstatky, jak se zdá, odkryl výzkum Kamila Hilberta,⁸ aniž nyní lze říci, nakolik bylo dokončeno a jak bylo rozměrově koncipováno ve směru východ–západ, což Jan Soukup přechází

Obr. 2. Plzeň, katedrální kostel sv. Bartoloměje. Průhled střední lodi směrem na východ do presbyteria. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto J. Gryc, 1985)

(str. 18) a rovnou přistupuje k výkladu další stavební etapy chrámu.

Při líčení vztahu stavby dnešního halového trojlodí, započaté ve druhé polovině 14. století, k pozůstatku vůči ní staršího presbytáře se autor přidržuje poznatků získaných již K. Hilbertem a znovu ověřených dalšími průzkumy,⁹ zapomínaje přitom uvést hlavní doklad zamýšlených proporcí nového, ale nikdy neprovedeného presbytáře – vítězný oblouk, který jej měl propojit s dnešní trojlodní halou a který každý návštěvník kostela může spatřit při pohledu z lodi vzhůru východním směrem; tato informace se skrývá jen v popisu jednoho z obrázků. Problematika

3 NOVÁČEK, K.; ŠIROKÝ, R., *c. d.*, s. 7–51.

4 HRUŠKA, Martin; KORÁB, Julius: *Kniha pamětní král. krajského města Plzně od roku 775 až 1870*. Plzeň, Dědicové Hruškovi, 1883, s. 7.

5 Srov. MUK, J.; ZAHRADNÍK, P., *c. d.*, s. 345.

6 ŠIROKÝ, R.; NOVÁČEK, K.; KAISER, L., *c. d.*, s. 798–827.

7 MUK, J.; ZAHRADNÍK, P., *c. d.*, s. 342.

8 MUK, J.; ZAHRADNÍK, P., *c. d.*, s. 345.

9 MUK, J.; ZAHRADNÍK, P., *c. d.*, s. 344–345. ANDERLE, Jan; KYNCL, Tomáš; ŠKABRADA, Jiří: *Krovky kostela sv. Bartoloměje v Plzni*. In *Dějiny staveb 2002*. Plzeň, Klub Augusta Sedláčka, 2003, s. 6.

vztahu presbytáře a trojlodní haly je také představena na Hilbertově kresbě, k níž je nově připojena matoucí barevná legenda (str. 20). Naopak nezařazen zůstal, což při opulentním množství obrazových příloh zaráží, Hilbertův analytický půdorys východní části kostela,¹⁰ který má hodnotu nejen vzhledem k dějinám místa samého, ale rovněž obecněji ve vztahu k formování metody stavebně-historického průzkumu.

Výtvarným souvislostem stavby se autor věnuje spíše okrajově, takže se čtenář nedozví o pravděpodobném podílu královské (parléřovské) huti na jejím vzniku, jak ho lze odvozovat například z podoby konzol kleneb v přízemí západních věží či z přetínání profilací bočních portálů trojlodí. Výtvarný názor těchto tvůrců vedl ještě v předhusitské době ke změně koncepce, projevující se v rezignaci na západní uzavření chrámu dvouvěžím a v završení trojlodní haly stanovou střechou vrcholící věží (jako mariánským symbolem) s bohatou kamenickou výzdobou.¹¹ Smělé dílo, pokud je známo, bylo i co do rozměrů maximem, k němuž v tomto směru dospělo tehdejší středoevropské stavitelství. Podíl královské stavební huti je o to pravděpodobnější, že známky jejího působení ve stylu doby Václava IV. byly v Plzni shledány také na zařízeních hlavní – Pražské městské brány.¹²

Text ožívá v pasáži, kde autor předkládá vlastní postřehy týkající se stavebního vývoje sakristie. Celkově však postrádáme hodnotící zařazení stavby kostela sv. Bartoloměje v Plzni do středoevropských souvislostí, které by přispělo k pochopení jejího významu, což by veřejnost jistě ocenila. Textu lze vytknout i nesoulad se zažitou terminologií, když jsou klenební konzoly označovány jako patky nebo završující věž stanové střechy jako věžice (tento termín přísluší jinému stavebnímu prvku).¹³

Dostavba severozápadní věže od úrovně hlavní římsy trojlodí je kladena až do pohusitského období. Z hlediska účelu se jednalo o zvonici a městskou věž sloužící v soustavě opevnění a požární bezpečnosti. Zda začala takto sloužit teprve v pozdní době, jak předpokládá autor (str. 23–24, 26), je otázka, na kterou dnes není jednoznačná odpověď. Určité vodítko skýtá podoba portálu z věže do krovu, jenž při vši své jednoduchosti spíše ukazuje do předhusitské doby, a jednolité provedení líce zdívá věže od rubu dnešních kleneb nejméně po jeho styk se střechou. Lze tak předpokládat, že věž přinejmenším ve významné části své definitivní výšky stála už na začátku 15. století. Argumentem proti mohou být dobové knižní malby vázané na plzeňské prostředí – miniatury s motivem Templu,¹⁴ z nichž některé zobrazují kostel bez věže, avšak činí tak ještě na začátku 16. století, a proto nelze klást přímou paralelu mezi ně a tehdy aktuální vzhled stavby. Další vývoj stavby pak autor líčí ve shodě s dosavadními poznatky.

Laický čtenář asi příliš neocení obsažné popisy vnějšku a vnitřku kostela v následujících kapitolách. Přitom ale zejména inventarizace prvků a mobiliáře interiéru, jakož i vitrážových oken představuje silnou stránku knihy. Zde více než jinde knize škodí vypuštění citací zdrojů informací, což devalvuje autorovu usilovnou práci, s níž je pro své dílo shromažďoval. Pracovnímu vypětí při sestavování těchto pasáží a zanedbáním redakce lze připsat jazykové poklesky (např. str. 74 dole).

Obr. 3. Plzeňská madona. Opuka, výška 125 cm, leštěná polychromie. 1384(?); koruna je novodobou náhradou koruny původní, odtesané v roce 1930, nová je i svatozář nad hlavou dítěte. Katedrálí kostel sv. Bartoloměje, hlavní oltář. (Fotoarchiv Národního památkového ústavu, ú. o. p. v Plzni, foto R. Kodera, 2008)

Ocenit je nutno zařazení seznamu plzeňských farářů a arciděkanů, včetně jejich portrétů. U starších snímků lze jejich mnohdy špatnou kvalitu omluvit, ovšem neumělé zobrazení současného arciděkana je nepřijatelné. Užitečnou pomůckou tvoří přehled událostí vážících se ke kostelu pod titulem *Chronologie katedrály sv. Bartoloměje*. Zde ovšem s výhradou, že je sem zařazena listina z roku 1307 v deformované parafrázi navozující dojem, že se nesporně váže k dnešnímu objektu;¹⁵ ostatně, jak vyplývá

10 MUK, J.; ZAHRADNÍK, P., c. d., s. 345.

11 ANDERLE, J.; KYNCL, T.; ŠKABRADA, J., c. d., s. 6–20.

12 ANDERLE, Jan et al.: Opevnění Plzně v nálezech z poslední doby. In *Dějiny staveb 2001*. Plzeň, Klub Augusta Sedláčka, 2002, s. 16–17.

13 DURDÍK, Tomáš: *Encyklopedie českých hradů*. Praha, Libri, 1995, s. 307–308.

14 ANDERLE, J.; KYNCL, T.; ŠKABRADA, J., c. d., s. 8.

15 HRUŠKA, M.; KORÁB, J., c. d., s. 7.

z úvodního slova ke knize, podlehl tomuto dojmu i plzeňský biskup. Hodnotu knihy zvyšují soupisy zúčastněných architektů, stavitelů a umělců. Pod názvem *Ikonografie* se skrývá soupis světců a náboženských motivů. Tím vším je publikace užitečnou pomůckou k pochopení významů vložených do stavby a jejího vybavení. Použití knihy je zásadně zkomplikováno tím, že lokalizační schéma jednotlivých děl je odtrženo od jejich soupisů a jim přiřazený číselný kód není provázán s textem popisů. Větší pozornost by si zasloužily výkladové texty ve *Slovníčku odborných výrazů*. Citelně schází, s výjimkou vitráží, číslování obrázků a příloh a jejich provázanost s hlavním textem. Absence poznámkového aparátu k textu knihy je zásadním nedostatkem.

Špatnou službu dílu prokázali fotograf V. Hynčík a grafik R. Sládek. V kontextu nákladnosti díla zcela nepřístojně působí zařazení neostrých fotografií (namátkou na str. 45, 70, 103, 123, 140, 147). Mechanickým redukováním projevů perspektivy v některých snímcích pak dochází k nemístným deformacím zobrazení (například na str. 7 či 112), nemluvě o graficky zmatených popisech některých obrázků.

Kritika by neměla překrýt skutečnost, že samostatná monografie na dané téma Plzni dosud chyběla, takže se jistě stane knížkou velmi čtenou a užívanou. V žánru populárně naučné literatury jde v každém případě o úctyhodný výkon. Lze jen litovat, že příležitost s takovým úsilím vydobytá nebyla využita lépe. Diskuse, která může vzejít z vytýkaných nedostatků, vytváří potenciál k budoucímu posunu poznání na vyšší úroveň. Za to patří autorovi poděkování.

Celkově nezbývá než konstatovat, že textu i celé knize citelně schází profesionální redakční práce, což má dopad v uspěchaně nehotovém dojmu, který zcela nepřekrylo ani luxusní knižní provedení. Jan Soukup kostelem sv. Bartoloměje v Plzni žije od mládí. Jeho prostředí má hluboce zažitá a miluje ho. Je proto velká škoda, že výsledek jeho solitérního a jen s malou nadšátkou možno říci hrdinského snažení tak nepředstavuje zcela to, čeho by jinak autor byl při dobré redakci určitě schopen.

Jan Anderle

Byt Richarda Hirsche jako živoucí výstavní exponát

Recenze knihy Burkhardt Rukschcio: *Adolf Loos: Apartment for Richard Hirsch*. Praha, Adolf Loos Apartment & Gallery, 2012¹

Návrhy a realizace bytů s prokazatelným i neprokázaným autorstvím Adolfa Loose patří dnes neodmyslitelně k významným příspěvkům teorie i praxe moderního bydlení. O to více potěší rozšiřující se okruh poznání již existujících a publikovaných, stejně jako dosud nepoznaných a nově objevených děl, jež svou kvalitou a úrovní potvrzují Loosovo nezastupitelné místo v dějinách moderní architektury.

Je ve svém výsledku celkem málo podstatné, jde-li o nezpochybnitelnou práci samotného Adolfa Loose, nebo o realizaci, jež byla nakonec provedena jeho spolupracovníky či epigony. Výsledkem byl vždy charakteristický a vysoce ušlechtilý styl vhodný pro určitou společenskou vrstvu, jímž Loos naznačil, jak se vyrovnat s vyžadovaným luxusním pohodlím a zásadami dobrého vkusu spatřitého s principy modernosti. Ne že by neměl i Loos své kritiky, kteří právě onu složku pohodlí finálně považují za jakousi úlitbu měšťanskému obydlí spíše vídeňské proveniencí než kosmopolitní a intelektuální hře či představám moderní společnosti.

Ještě v roce 2003, u příležitosti symposia v Plzni,² ale i o mnoho let později nebylo o bytě Richarda Hirsche v Plzni, Plachého ul. 6, nic známo, i když Vladimír Lekeš v předmluvě recenzované knihy mluví již o roce 1987(!), kdy tento byt objevil. Teprve nedávné výzkumy a odhalení, možná i náhody, vedly k potvrzení a publikaci výjimečně zachovaného díla, jež po brilantní rekonstrukci našlo své uplatnění na novém místě – jako součást umělecké galerie a renomované aukční síně v Praze.

Je pravdou, že ani známá literatura byt Richarda Hirsche v Plzni neuvádí, i když jí zvláště o Loosových apartmánech existuje dostatek.³ Vydaná trojjazyčná publikace tedy doplňuje tuto literaturu monografií z pera znalce Loosova díla Burkhardta Rukschcia, přičemž úvodní vstupy napsali Vladimír Lekeš, Marieluis Hirsch, Janet Beck-Wilson, Agnes Husslein-Arco a Gilbert Lloyd. Maria Szadkowska přispěla kapitolou *Osudová Plzeň*.

Z názvu monografie vyplývá Rukschciův jednoznačný názor na autorství realizace. Dokládá ho celou řadou logicky vrstvených indicií, když vychází z Loosova prokazatelného řešení bytu manželů Marthy a Wilhelma Hirschových již z období let 1907–1908 v nižším patře, z něhož, jak víme, se nic nezachovalo. Nabízí se analogie s bytem Weinerových v domě na náměstí Republiky 22 v Plzni, kde Loos také prokazatelně navrhl ordinaci dr. Teichnera v prvním patře; důkaz o autorství bytu ve třetím patře však chybí, třebaže se jedná o celou řadu indicií, jako je typický prostorový koncept a shoda v použitých materiálech.

Bukhardt Rukschcio popisuje jednotlivé fáze vzniku díla s pečlivými odkazy na analogickou Loosovu bytovou tvorbu, zejména na paralelně vznikající návrh

1 V českém, německém a anglickém jazyku; 102 stran, bohatá obrazová příloha, ISBN 978-80-260-1994-7.

2 *Adolf Loos, dílo a rekonstrukce*. Mezinárodní symposium u příležitosti 70. výročí úmrtí, Plzeň 15.–16. 10. 2003

3 Výjimkou je publikace *Loos – Plzeň – Souvislosti* (eds. DOMANICKÝ, P.; JINDRA, P.), vydaná ke stejnojmenné výstavě konané ve výstavní síni 13 Západočeské galerie v Plzni ve dnech 9. 11. 2011–12. 2. 2012, s. 72–73. Autoři textů jsou nicméně v případě bytu Richarda Hirsche poněkud zdrženlivější k přímému označení autorství. Přiklánějí se spíše k účasti Norberta Kriegera či Heinricha Kulky, aniž by vyloučili možnost využití staršího nástinu celkového řešení bytu od Adolfa Loose.

4 *Adolf Loos Apartment and Gallery* [online]. Prague, Adolf Loos Apartment and Gallery [cit. 2013-07-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.aloos.cz/contact>>.

a realizaci Müllerovy vily v Praze. Jako je pro Loose typické řešení bytových interiérů na způsob *gesamtkunstwerku*, tak i zde hraje detail v celkovém konceptu nezastupitelnou roli.

Další, snad ještě důležitější složkou knihy je uplatněný princip restaurování, jenž je Rukschciovi vlastní a na němž staví všechny své projekty obnovy a znovuoživení jednotlivých Loosových děl, zejména ve Vídni. Dodržení původních technik a materiálů je pro něj kategorickým imperativem. Při tom se nevytváří cosi jako perla zářící novotou či muzeální prvek, ale po citlivě provedené obnově se vnáší do bytu reálný život včetně aspektu jeho pečlivého a opatrného užívání, při kterém vzniká (časem) ušlechtilá patina (*..., das dem frisch restaurierten Ensemble durch behutsame Benutzung seine noble Patina verleihen wird* – německy psaná věta, str. 94, jež v českém překladu v přesném znění chybí, i když je pro pochopení postoje autora k restaurování nezbytně nutná).

Byt získal nový urbanistický kontext, když ten původní se nacházel v těsné blízkosti plzeňské Klatovské třídy. Dnes jeho návštěvník z oken bytu hledí na Starý židovský hřbitov na Starém Městě v Praze. Ale to, jak připouští Burkhardt Rukschcio, patří nedílně k nadčasovému pojetí, jež si s sebou všechny interiérové návrhy a realizace Adolfa Loose nesou a jež využilo mnoho majitelů i v minulosti v případě stěhování.

Na závěr několik drobných poznámek. Pro mnohé bude překvapením poněkud nepřesný překlad některých pojmů. Byl pořízen pravděpodobně z angličtiny. Myslím ale, že originální text napsaný Rukschciem byl v němčině a z toho by se mělo vycházet. Bývalo by možná stálo za to obrátit se na někoho zběhlého v odborné terminologii včetně vhodných českých ekvivalentů (např. název kapitoly *Interior Design*, str. 80, byl přeložen jako *Vnitřní design*). Opomenutí v překladu Rukschciovy věty vztahující se k patině díla jsem zmínil již výše.

V knize není uvedena pražská adresa bytu. Lze ji však nalézt na webových stránkách Adolf Loos Art Gallery.⁴ Chybí také odkazy, větší provázanost s literaturou a poznámkový aparát; to však snad lze vzhledem k populárně naučnému charakteru publikace tolerovat.

Knihy vyšla v nákladu 1000 výtisků. Vhodně doplňuje dnes již nebývale obsáhlou bibliografii Loosova díla.

Petr Urlich

Zdeněk Procházka – Co odnesl čas 3, Stříbrsko a Plánsko na nejstarších fotografiích

Na konci roku 2012 vydalo Nakladatelství Českého lesa v Domažlicích již třetí pokračování publikace s názvem *Co odnesl čas* (velký podlouhlý formát, 208 str., v českém a německém jazyku; ISBN 978-80-87316-28-3). Z. Procházka, autor a nakladatel v jedné osobě, předložil veřejnosti, po dvou předchozích dílech věnovaných Domažlicku a Horšovskotýnsku, titul zaměřený na Stříbrsko

a Plánsko. Pro všechny tyto tři regiony je to první počín svého druhu. Autor jím zaplnil dosud volné místo v regionální knižní produkci.

Soustředěním nejstaršího fotografického materiálu z mnoha zdrojů byly zpřístupněny historické snímky dosud neznámé, či mnohem podrobnější než dosud publikované. Je na místě ocenit mravenčí práci, kterou si sběr materiálu musel vyžádat.

Knihy představuje dnes již zcela zmizelou či pozměněnou tvář desítek lokalit na fotografiích pocházejících od druhé poloviny 19. století do sedmdesátých let 20. století.

Autorství snímků je známo jen u menšího počtu z nich. O to záslušnější pak je připomenutí zapomenutých fotografů, kteří zachytili dávnou tvář míst na Plánsku a Stříbrsku, a uvedení zdrojů, z nichž autor čerpal.

Ohledně samotných vyobrazení lze konstatovat, že se v převážné míře pravděpodobně jedná o torzo kdysi početných fotoarchivů regionálních fotografů. Nelze však vyloučit, že do pohraničních obcí zavítali i cizí fotografové a pořídili si další obrázky. Snad právě z aparátů těch druhých mohou pocházet dosud ve svém souhrnu nezveřejněné snímky soustředěné ve fotosbírce Západočeského muzea v Plzni.

Publikované fotografie jsou cenné zejména v případech, že nejde o dobové pohlednice; ty totiž zobrazovaly především fotogenická místa. Naproti tomu oku méně lahodící záběry obvykle bývají významnější z dokumentárního hlediska. Jde například o různá zákoutí a proluky, které velmi dobře vypovídají o někdejšímu stavu člověkem vytvářeného prostředí a jsou dnes známé většinou již jen z písemných pramenů či ústní tradice.

Chvályhodné je zvětšení snímků, pokud jsou pak na nich zřetelné detaily v pozadí, přinášející mnohdy překvapující zjištění. Třeba dva pohledy na někdejší minoritský klášter s kostelem ve Stříbře odhalují nejen některé podrobnosti v řešení tohoto objektu směrem do náměstí, ale ukazují i křížovou cestu na tehdy ještě nezalesněném vrchu Ronšperku (str. 142, 143).

Historické fotografie vznikaly v běžně udržovaném prostředí. Vypovídají o tváři krajiny, která se zejména v pohraničí v druhé polovině 20. století hodně změnila. Pro generace nových obyvatel přinášejí poznání o objektech zmizelých v době buď před jejich, nebo současně s jejich příchodem. Zámek v Nahém Újezdci je toho vzorovým příkladem (str. 91–93).

Díky soudobé fotografické technice jsou vidět na fotografiích či pohlednicích četné, poměrně skryté detaily objektů, lidí i událostí. Například jsou lépe identifikovatelné vývěsní štíty živností.

Ačkoliv je kniha určena široké čtenářské veřejnosti, své v ní mohou najít odborníci mnoha oborů. Představuje bohatý srovnávací materiál. V první řadě ji mohou využít nejen památkáři, ale i projektanti jako zdroj informací potřebných při obnově nebo rekonstrukci různých historických objektů, u nichž je zájem o navrácení jejich staré tváře. Užitečné údaje mohou z knihy čerpat etnografové, zpracovatelé hospodářských, spolkových či církevních dějin, historici lázeňství, dále pak zájemci o dějiny železnice, hasičského hnutí a další. Například snímky zájezdního hostince *U Šumavy* v Sulislavi (str. 164) – kromě toho, že

Obálka 3. svazku ediční řady *Co odnesl čas*. (Reprodukce R. Kodera, 2013)

zachycují podobu této stavby (dnes pozměněnou) včetně okolní návsi – potvrzují, že v obci žilo na konci 19. století české obyvatelstvo.

Rezervou publikace zůstává podrobnější a přesnější popis většiny snímků. Ten by byl alespoň zčásti možný na základě bližšího rozboru zobrazených reálií, což by si ovšem vyžádalo mnoho času nad každou položkou a také dobrou znalost místní historie. K upřesnění datace snímků by bylo možné využít případ od případu třeba rok elektrifikace obce, ale i další události.

Pro lepší orientaci by měly být připojeny identifikační údaje, jako jsou čísla popisná budov, názvy ulic či světové strany. V tomto směru budou více konkrétních informací postrádat asi zejména přespolní čtenáři.

V rámci uveřejnění dosud téměř neznámých snímků, zejména z obecních kronik, zůstaly nevyužity kvalitní fotografie z obecní kroniky města Plané, které zachycují také čtvrť zvanou *Rahmhäusel*. Ta až na několik domů ustoupila na začátku 20. století budově obecné a měšťanské školy, dominantě západní části města, dodnes často mylně zaměňované za zámek.

Z technického hlediska je znát, které obrázky vznikly z pohlednicových předloh. Zvětšení na samou hranici rozostřenosti jim ubírá na přehlednosti a výpovědi. Přesto je i takový obrázek lepší než žádný, zejména tehdy, jde-li o zaniklé lokality.

Poněkud méně přátelsky působí některé jakoby zastřešené celostránkové snímky (například na str. 155), i když jejich předloha je daleko lepší. Snaha o patinu (?) se na několika fotografiích nejeví jako příliš šťastná.

V případě Plané (str. 121 vpravo nahoře) nejde o uvedenou lokalitu. Prezentované domy se v Plané nevyskytují a jen následná identifikace může objasnit, kde ve skutečnosti stály či dosud stojí.

Kniha je zjevně nejvíce zacílena na onu část veřejnosti, která se bude kochat obrázky a vzpomínat na zdlouhalejší časy i bez podrobnějšího doprovodného textu. Stručné popisky mohou být pro zvědavější čtenáře impulsem k dalšímu zjišťování podrobností, srovnávání zaniklé situace s jejím nynějším stavem a tak podobně. Zvědavci tak budou muset pokračovat ve svém úsilí s pomocí dalších titulů.

Publikaci jako takřka povinnou literaturu by měli mít k dispozici obecní kronikáři a učitelé v regionech Stříbrska a Plánska.

Každý, kdo si knihu pořídí, získá nejen soubor jedinečných historických obrázků, ale podle svého založení též inspiraci přinejmenším k vycházkám po fotografovaných místech a pro porovnávání jejich někdejší a nynější podoby.

Markéta Novotná